

POSUZOVÁNÍ SPECIFICKÉ VĚROHODNOSTI VÝPOVĚDI PROSTŘEDNICTVÍM METODY „STATEMENT VALIDITY ASSESSMENT“

souborný článek

Radek Ptáček^{1,2}
Ludmila Čírtková²

¹Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN
v Praze

²Psychofyziologická a behaviorální
laboratoř Policejní akademie ČR,
Praha

Kontaktní adresa:

PhDr. et PhDr. Radek Ptáček, Ph.D.
Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN
v Praze
Ke Karlovu 11
128 01 Praha 2
e-mail: ptacek@neuro.cz

SOUHRN

Ptáček R, Čírtková L. Posuzování specifické věrohodnosti výpovědi prostřednictvím metody „Statement Validity Assessment“

Metoda Statement Validity Assessment představuje v odborné literatuře i forenzní praxi nejčastěji citovanou a používanou metodu analýzy specifické věrohodnosti výpovědi. Vzhledem k faktu, že v moderní české odborné literatuře najdeme k tématu analýzy specifické věrohodnosti, a zvláště pak k metodě Statement Validity Assessment spíše fragmenty, článek podává ucelený přehled teoretických základů metodiky Statement Validity Assessment, včetně jejího popisu a způsobu aplikace, tak, jak je doporučována jejími autory i předními světovými odborníky v dané oblasti.

Klíčová slova: forenzní psychologie, specifická věrohodnost, Statement Validity Assessment.

SUMMARY

Ptáček R, Čírtková L. Statement credibility assessment with the method „Statement Validity Assessment“

Statement Validity Assessment represents the most used method for statement credibility assessment in research and forensic practice. The Czech forensic literature provides only fragments on the topic. The presented article provides basic overview of Statement Validity Assessment – its theoretical roots and methods of application.

Key words: forensic psychology, Statement Validity Assessment, specific credibility.

ÚVOD

Posuzování specifické věrohodnosti, tedy věrohodnosti výpovědi, patří mezi jeden z nejčastějších úkolů v psychologické znalecké praxi. V České republice v této oblasti neexistují jednotné ani doporučené standardy, a to i přes skutečnost, že se jedná o velice složitou a odborně náročnou činnost se závažnými právními dopady. V tomto ohledu celá řada zemí v Evropě i dalších státech světa postupuje výhradně podle jasně stanovených metodik a postupů, které zajišťují alespoň částečnou validitu provedené analýzy.¹ Metody analýzy věrohodnosti výpovědi se nejčastěji dělí na metody fyziodetekční a metody behaviorální analýzy – tedy verbálního nebo neverbálního chování. Otázky fyziodetekce v posuzování věrohodnosti výpovědi představují poměrně specifickou problematiku a ve většině zemí světa se používají maximálně jako taktická informace, nikoliv jako důkaz. Používané metodiky analýzy věrohodnosti jsou obvykle založeny na teoretických konstruktech a empirických studiích, které se snaží odlišit výpověď smyšlenou od výpovědi reálně prožité, na základě analýzy obsahu a formy verbálního sdělení. Tyto konstrukty vycházejí z hypotéz o odlišnosti formy, obsahu a struktury verbálního projevu, který je primárně založen na reprodukci obsahu epizodické paměti a výrazně se na něm nepodílejí další psychické procesy, jako je fantazie, konstruktivní nebo logické myšlení apod.^{1,2,3} Nejčastěji používanou a nejlépe zdokumentovanou metodou v současné době je v této oblasti tzv. Statement Validity Assessment,^{4,5,6} tedy v českém překladu „analýza validity výpovědi“ (dale jen SVA). Metoda vychází z poměrně jasně definovaných teoretických konstruktů, které mají v současné psychiatrické a psychologické literatuře poměrně rozsáhlou empirickou oporu. Vzhledem k faktu, že v moderní české odborné literatuře najdeme k tématu analýzy specifické věrohodnosti, a zvláště pak k metodě SVA, spíše fragmenty,^{7,8,9} podáváme v předloženém článku ucelený přehled teoretických základů metodiky SVA, včetně jejího popisu a způsobu aplikace tak, jak je doporučována jejími autory i předními světovými odborníky v dané oblasti.

HISTORIE METODY

SVA historicky vychází z relativně nesystematických pokusů německých soudních expertů o analýzu obsahu výpovědi v 50. letech 20. století,¹ jejichž praxe byla později podpořena rozhodnutím Německého nejvyššího soudu v roce 1955 o tom, že ve všech nahlášených případech sexuálního zneužívání musí být proveden psychologický rozhovor a dále i analýza obsahu výpovědi vedoucí k posouzení její věrohodnosti. Rozhodnutí vyšlo z problematického případu čtrnáctiletého sexuálně zneužitého chlapce, kde německý psycholog Udo Undeutsch prezentoval forenzně psychologickou analýzu jeho výpovědi právě na základě svých hypotéz.¹⁰ V západním Německu a Švédsku toto vedlo k poměrně rozsáhlému výzkumu otázky specifické věrohodnosti výpovědi. První náznak logicky utříděných kritérií podal švédský psycholog Trankell v roce 1963, nicméně první skutečně empiricky podložený seznam kritérií, vycházející i z relativně uceleného teoretického konstruktů, přinesl právě německý psycholog Undeutsch

v roce 1967. Jeho kritéria byla konstruována a ověřována výhradně jako metoda k určení věrohodnosti dětských výpovědí ve věci trestných činů se sexuálním podtextem, nikoliv jako kritéria využitelná k analýze jakékoliv výpovědi. V tomto smyslu se poměrně rychle stala i určujícím kritériem faktu, zda dítě zneužito bylo či nikoliv.¹¹ Obdobná kritéria a způsoby posuzování věrohodnosti výpovědi publikovala následně celá řada dalších autorů.^{2,21}

Undeutschova kritéria byla na konci 90. let 20. století přepracována Kohnkenem a Stellerem a integrována do ucelené a formalizované metody, kterou autoři nazvali „Statement Validity Assessment“.⁵ Tato metoda je v mírných úpravách používána do současné doby jako povinná součást znaleckého vyšetření věrohodnosti v Německu, jako standardně vyžadovaná metoda v Rakousku, Švédsku, Švýcarsku a Nizozemsku.^{4,5} V USA je na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu metoda akceptovatelná jako důkaz ve věcech sexuálního zneužívání dětí,^{8,13} nikoliv však v případech jiných.

SVA má v současné době přijatelnou empirickou i teoretickou podporu. Do současné doby bylo publikováno více než 50 studií, které přináší informaci o poměrně přijatelné reliabilitě metody,¹⁴ a tím i možném využitím ve forenzní praxi. Nicméně i přes tento fakt zůstává řada kritiků, kteří poukazují na omezení a nedostatky této metody,¹⁵ a to zvláště v jiných případech, než je sexuální zneužívání dětí. Metoda SVA přesto zůstává v současné době nejlépe empiricky i teoreticky podloženou metodou analýzy věrohodnosti výpovědi, jejíž formálně správná aplikace může podat výstup s přijatelnou validitou použitelnou i v trestněprávních otázkách.

POSTUP A APLIKACE METODY SVA

Metoda SVA představuje ucelenou, standardizovanou metodu, jejíž výstupy jsou validní pouze při striktním dodržení postupu, tak jako u všech standardizovaných psychologických metod. Aplikace neúplná nebo pouze části metody může vést k závažnému zkreslení, a tedy i k neplatnosti výsledků.^{4,5,16} Obdobně je její aplikace v jiných případech než v případech podezření na sexuální zneužívání dítěte značně problematická a nemůže zaručit validitu výsledků.^{16,17}

SVA jako standardizovaný postup se skládá ze čtyř kroků:

- Analýza případu – studium dokumentace
- Semi-strukturované interview
- Kritériální analýza obsahu (Criteria-Based Content Analysis – dále jen „CBCA“)
- Evaluace výstupu kritériální analýzy obsahu prostřednictvím seznamu otázek (Validity Check List)

Fáze 1: Analýza případu

První fáze aplikace metody SVA je založena na důkladném studiu všech dostupných materiálů k případu.^{4,5,16} Před samotným interview dítěte, tedy druhou fází, by měl mít znalec dobrou znalost o orientačních charakteristikách dítěte, jeho sociálních a rodinných poměrech a pokud možno detailní znalost dosavadních zjištění (důkazů,

výpovědi svědků apod.). Fáze analýzy případu slouží primárně ke stanovení prvotních hypotéz, které tvoří východiska pro strukturaci následného interview i formulaci konkrétních otázek.

Kohnken^{4,5} doporučuje, aby hlavní pozornost během analýzy případu, a tedy i při konstrukci následného semi-strukturovaného interview byla věnována především nejasným nebo neúplným souvislostem. Mezi poměrně časté chyby znalců při aplikaci SVA patří podle Kohnkena přílišné zabírání se ověřováním detailů a podrobností, které nejsou na základě dosavadních zjištění pochybné (například popisy místa, kde se událost stala, popisy vzeřízení pachatelů apod.). Jinými slovy účelem fáze analýzy případu je nejen rámcové seznámení se s případem i posuzováním, ale zvláště pak identifikace nejasných skutečností a souvislostí.

Fáze 2: Semi-strukturované interview

Druhou fází SVA představuje semi-strukturované interview, kde dítě přináší svůj vlastní popis události. Výslech dětského svědka i v situaci znaleckého vyšetření představuje velice náročný úkon.¹⁸ V současné době sice způsobilost dítěte k podání výpovědi považujeme za dobrou, přesto však je nutné zohlednit řadu studií, které přinášejí důkazy o tom, že popisy minulosti u dětí mohou být významným způsobem neúplné nebo zavádějící.²⁰ Je zde také řada studií, které poukazují na skutečnost, že zvláště mladší děti nemají dostatek intelektových a jazykových schopností, které by jim umožnily alespoň přiměřeně detailní popis prožitých událostí.¹⁶ Mladší děti také podle některých autorů využívají jednodušší a méně úspěšné strategie při vyvolávání vzpomínek, což jim znemožňuje například nezávislé vyvolávání dílčích informací.^{17,21,22} Neúplnost výpovědi také ovlivňují sociální faktory, a to nejen v případě dětí. Řada autorů^{2,23} poukázala na skutečnost, že děti, ale také osoby s vyšší úrovní sociální úzkosti, vykazují nižší ochotu ke spontánnímu podání alespoň přiměřeně detailizované výpovědi. Množství informací podané ve výpovědi může také úzce souviset s probíraným tématem, které může posuzovanou osobu uvádět do rozpaků nebo jí přivodit jiné nepříjemné pocity.

Z tohoto důvodu může být zvláště dětská spontánní výpověď poměrně málo detailizovaná, a je proto nutné volit semi-strukturované interview, kdy předem připravenými otázkami nebo otázkami doplňujícími upřesňujeme výpověď dítěte pro další fázi obsahové analýzy. Nicméně právě nutnost kladení otázek, vyplývající z počátečního omezeného množství informací, může být faktorem, který významným způsobem sníží validitu výpovědi i celé analýzy, v některých případech ji může zcela znehodnotit.

Vrij¹⁶ uvádí typický případ chybného dotazování dítěte mladšího školního věku:

Dospělý: „Cos dnes dělal ve škole?“ Dítě neodpovídá. „Byl jsi dnes ve škole plavat?“ Dítě kýve hlavou. „To je skvělé! A líbilo se ti to dnes?“ Dítě opět kýve hlavou. „To je dobře. A plaval jsi s rukávký?“ Dítě opět kýve hlavou.

Uvedený případ, kdy dítě vůbec plavat nebylo, ilustruje dvě základní chyby při výslechu dítěte, na které autoři

metody SVA upozorňují. Jedná se o sugestivní otázky a facilitující odpovědi. Sugestivní a návodné otázky („Byl ten muž oblečený v černém?“) mohou vést k fenoménu, kteří popisují někteří autoři,²⁴ kdy se tázaná osoba má při návodných otázkách obecně tendenci spoléhat na obsah otázek než svoji paměť. Facilitující odpovědi („ano“, „hmm“) v jakékoliv, tedy i neverbální nebo paraverbální podobě, mohou mít zvláště na kvalitu a obsah dětské výpovědi zásadní vliv.¹⁶ V tomto směru byla rozpracována řada metodik výslechu dětského svědka, která se snaží veškeré možné vlivy vedoucí k distorzi dětské výpovědi eliminovat.²⁵

Základem druhé fáze SVA, tedy semi-strukturovaného interview, jsou otevřené otázky („Řekni mi, co se přihodilo?“), které v závěrečných fázích mohou být doplněny tzv. fokusovanými otázkami („Řekni mi, jak ten muž vypadal?“). V případě nezbytnosti ptát se po konkrétních detailech, které dítě nevede spontánně, je možné používat variantní odpovědi („Byl ten muž v bílém, nebo v černém?“), i když u nich je riziko návodnosti na hranici přijatelnosti. V případě bezpodmínečné nutnosti tázat se na otázky, které mohou mít vyloženě návodný charakter („Dotýkal se tě ten muž?“), například při nižší úrovni spolupráce dítěte v důsledku vysoké sociální úzkosti, či v případě omezených mentálních schopností, by tyto měly být bezprostředně doplněny otázkou či konstatováním otevřeným („... řekni mi něco o tom.“).

Fáze 3: Kriteriaální analýza obsahu

Aplikace kriteriaální analýzy je nejlépe postavena na doslovném přepisu záznamu výpovědi posuzované osoby. Někteří autoři²⁶ doporučují videozáznam, který umožní hodnotit i neverbální chování posuzované osoby, což poskytne doplňkovou informaci. Na druhou stranu některé studie poukazují na skutečnost, že pozorování neverbálních projevů může narušit konzistenci hodnocení samotných obsahových kritérií.¹⁶ Původní metodika SVA doporučuje hodnotit přítomnost kritéria na tříbodové škále 0–2:

- 0 – kritérium nepřítomno;
- 1 – kritérium přítomno;
- 2 – kritérium silně přítomno.

Nicméně Kohnken¹⁰ navrhuje použití pětibodové škály (0–4), a to z důvodu vyšší senzitivity. CBCA vychází z hypotéz navrhovaných Undeutschem^{12,27} o rozdílu v obsahu a formě výroků vycházejících z epizodické paměti a výroků založených na fantazii. Hypotézy jsou známy jako Undeutschovy hypotézy.²⁸ Přítomnost CBCA kritérií tedy indikuje pravděpodobnost, že daná výpověď vychází spíše z epizodické paměti než fantazie, ale vzhledem k faktu, že kritéria neobsahují a přímo nehodnotí příznaky lži, CBCA rozhodně nepředstavuje „verbální detektor lži“. V tomto smyslu je tomu i naopak. Absence kritérií ve výpovědi nemusí znamenat, že výpověď je smyšlená.²⁹ CBCA kritéria jsou seskupena do čtyř kategorií, přičemž první skupina je vztahena k výpovědi jako celku jsou založena především na teoretickém rámci publikovaném Kohnkenem.^{4,5,6} Je nutné zdůraznit, že kritéria jsou konstruována na základě výzkumu dětské paměti a jejich souvislostí s možným sexuálníím zneužitím. Někteří autoři^{1,24} dokonce aplikaci

Tab. 1. **Kritéria CBCA – adaptováno podle Steller et Kohnken³¹**

Kritéria CBCA
1. Obecné charakteristiky a) Logická struktura b) Nestrukturovaná produkce c) Množství detailů
2. Specifické obsahy a) Ukotvení v kontextu b) Popis interakcí c) Reprodukce rozhovoru d) Nečekané komplikace během incidentu e) Neobvyklé detaily f) Správně popisované, ale nepochopené detaily g) Související externí asociace h) Popisování vlastních psychických pochodů i) Vysuzování psychických pochodů pachatele
3. Obsahy vázané na motivaci a) Spontánní opravy b) Přiznání vlastních paměťových mezer c) Pochybnosti o správnosti vlastní výpovědi d) Sebeobviňování e) Omlouvání pachatele
4. Deliktově specifické obsahy a) Deliktově typické detaily

CBCA kritérii na jiné případy důrazně nedoporučují, a to z důvodů, že jejich aplikace ve forenzním kontextu nesplňuje Daubertovy standardy, tedy není empiricky dostatečně podložena ani ověřena.

Samotná kritéria jsou autory metody i některými dalšími odborníky poměrně důkladně popsána i ověřována. Většina empirických studií^{9,12} poukazuje na skutečnost, že ne všechna kritéria mají stejnou váhu a ne všechna kritéria se musejí i ve věrohodné výpovědi nutně vyskytovat. V tomto ohledu je nutné před aplikací metody SVA kritéria podrobně znát, včetně pravděpodobnosti jejich výskytu nebo jejich omezení. Vzhledem k omezení rozsahu předkládané práce budou autoři o této problematice informovat v pracích následujících.

Fáze 4: analýza validity – Validity Check List

Dle autorů SVA není samotná aplikace kritérií dostatečná a pro forenzní účely nepodává dostatečně validní závěry. Na tomto se shoduje i celá řada dalších autorů.^{5,25} Z těchto důvodů je jako povinná součást metody uváděna aplikace tzv. Validity Check List.

Toto ověření se aplikuje proto, že samotná CBCA evaluace není pro účel rozhodnutí o pravdivosti výpovědi dostatečná, protože skóre CBC mohou být ovlivněna jinými faktory, než je samotná věrohodnost výpovědi. Jako příklad uvádí Vrij¹⁶ situaci, kdy CBCA vyhodnocení je samo o sobě nedostatečné k rozhodnutí o věrohodnosti výpovědi. Jedná se o takové případy, kdy posuzovaný mohl být nevhodnými otázkami naveden k „žádoucím“ odpovědím nebo nadměrnému nepůvodnímu detailizování, nebo situace opačné, kdy věk, rozumová úroveň, verbální zdatnost nebo pouze sociální úzkost snižuje schopnost detailizovanou výpověď podat.

Skutečnost, že výsledek CBCA analýzy může být ovlivněn jinými faktory než samotnou věrohodností, znamená, že se nejedná o standardizovaný test, a ani se v tomto

Tab. 2. **Validity Check List (podle Stellera)³**

Validity Check-list
1. Psychologické charakteristiky a) Neodpovídající verbální schopnosti nebo vědomosti b) Neodpovídající emoce c) Citlivost na sugesce
2. Charakteristiky výpovědi a) Sugestivní, návodné nebo korektivní otázky b) Celková neadekvátnost výsledku
3. Motivace a) Nejasné motivy k výpovědi b) Nejasný kontext odhalení nebo ohlášení c) Tlak na napravitivou výpověď
4. Investigativní otázky a) Inkonzistence s realitou b) Inkonzistence s jinými výpověďmi c) Inkonzistence s jinými důkazy

ohledu nelze na její výstupy spoléhat. Snaha vytvořit z celé metody SVA standardizovaný postup, který by alespoň částečně zvýšil standardizovanost metody, vyústila do formulace čtvrté povinné fáze, která má za účel konfrontovat výstupy CBCA analýzy s faktory, které mohou mít na výsledek vliv. Validity Check List (dále jen VCL) ve své podstatě představuje set několika hypotéz, jejichž postupné vyloučení zvyšuje validitu CBCA analýzy. Vzhledem ke skutečnosti, že otázkami CBCA validity se zabývala řada autorů, existuje několik variant VCL. Tab. 2 uvádí variantu publikovanou a doporučovanou Stellerem.³

Jak je z tab. 2 zřejmé, VCL ověřuje hypotézy o vlivu různých faktorů na výsledek CBCA z pozice psychologických charakteristik posuzované osoby, způsobu vedení rozhovoru, případně výsledku a možných rozporů mezi výpovědí a prokázanými nebo reálnými skutečnostmi. Zde se doporučuje hodnotit nejen způsob samotného interview pro účely CBCA, ale způsob vedení např. dosavadních policejních výsledků, které mohly vést k doplnění nebo fabrikaci detailů a informací neodpovídajících skutečnosti.¹⁹ VCL dále ověřuje hypotézy o vlivu motivace a v poslední řadě i konzistenci výpovědi se známými fakty nebo skutečnostmi. Aplikace čtvrté fáze metody SVA opět předpokládá dobrou znalost obsahu jednotlivých kritérií, o kterých budou autoři informovat v následujícím článku.

DISKUSE

Kromě původních autorů SVA, kteří provedli řadu studií k ověření validity metody, je v současné době dostupných více než 50 empirických prací, které se na toto téma zaměřují. Největší pozornost je věnována CBCA, protože její aplikace tvoří jádro celé metody, ostatní fáze jsou pouze doplňkové, i když fázi VCL se v kontextu aktuálních nálezů přisuzuje stále větší význam. Řada studií, které CBCA podrobují laboratorním nebo reálným experimentům, přináší poměrně konzistentní informaci o určité, nikoliv však jednoznačné spolehlivosti kritériální analýzy CBCA při identifikaci věrohodné a nevěrohodné výpovědi. Samozřejmě ověřování validity metody v reálných podmínkách je silně omezeno, a to vzhledem k faktu, že v řadě případů je jediným svědectvím o případném sexuálním

zneužití dítěte právě jeho výpověď. V těchto případech je přiznání pachatele, a tedy i možnost ověření oprávněnosti závěrů analýzy zcela výjimečná. Z toho důvodu je třeba empirické důkazy o platnosti aplikovaných hypotéz hledat v experimentálním výzkumu. Nicméně řada autorů, zvl. Undeutsch,^{1,27,28} silně zpochybňuje ekologickou validitu těchto studií a upozorňuje na nemožnost přenositelnosti těchto zjištění na reálné situace. Každopádně odborně akceptované empirické studie přinášejí informaci o rozptylu úspěšnosti metody cca 35–90 %^{11,22} v experimentálním výzkumu, v reálných studiích dokonce 90–100 %.¹⁴ Vrij¹⁶ na základě metaanalýzy 50 studií uvádí přesnost CBCA kritérií na úrovni 70,81 % pro identifikaci pravdivé výpovědi a 71,12 % pro identifikaci výpovědi nepravdivé. Celkovou přesnost pak hodnotí na úrovni 70,47 %.

Nicméně i přes relativně vysoká procenta je nutné si uvědomit, že v reálné forenzní praxi jsou to hodnoty, které rozhodně jednoznačně přijatelné nejsou. Je sice zřejmé, že na rozdíl od jiných psychologických metod užívaných ve forenzní, případně kriminální praxi jsou to hodnoty vyšší, a nezůstávají tak primárně na úrovni „buď a nebo“, jako například profilování neznámého pachatele. Každopádně ale samotná metoda SVA, natož dílčí aplikace CBCA kritérií nemůže být jedinou použitou metodou při posuzování věrohodnosti výpovědi. Může být jejím základem, který je ovšem třeba doplnit dalšími specifickými či nespecifickými postupy, které mají alespoň částečně konceptualizovaný teoretický základ a oporu v průkazných

empirických studiích. Bez tohoto postupu a přístupu bude posouzení věrohodnosti psychologem-znalcem pouze dojmem, který by by byl v souladu se skutečností, nemůže být předkládán ani posuzován jako důkaz.

ZÁVĚR

Metoda SVA patří v současné době mezi nejčastěji používané a empiricky nejlépe podložené metody posuzování věrohodnosti v případech podezření na sexuální zneužití dítěte. Aplikace metody přináší výsledky s určitou validitou pouze v případě metodicky správné a úplné aplikace metody a dále při její aplikaci výhradně na výpověď dítěte k sexuálnímu zneužití. Neúplná nebo deliktově odlišná aplikace metody má silně omezenou platnost a v řadě států světa není uznávána jako metoda s forenzní významností. Přestože metoda SVA zůstává nejlépe zdokumentovaným způsobem hodnocení věrohodnosti výpovědi, kterou je s velkou opatrností, důkladnou znalostí otázek souvisejících zvl. s psychologií vnímání, paměti a výslechu, ale také deliktovými specifiky prožívání oběti trestného činu a v neposlední řadě dostatečnou praxí, možné používat i v jiných případech, než jsou případy sexuálního zneužívání dětí. Nicméně při aplikaci SVA je stále třeba brát v úvahu, že se nejedná o „verbální detektor lži“, ale pouze o metodu, která umožňuje hodnotit hypotézy o možné nevěrohodnosti výpovědi.

LITERATURA

- Undeutsch U. The development of statement reality analysis. In: Yuille JC (ed.). *Credibility assessment*. Dordrecht, Netherlands: Kluwer; 1989; 101–121.
- Saywitz KJ. Developmental underpinnings of children's testimony. In: Westcott HL, Davies GM, Bull RHC (eds.). *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice*. Chichester, England: John Wiley & Sons; 2002: 3–20.
- Steller M. Recent developments in statement analysis. In: Yuille JC. *Credibility Assessment*. Deventer, The Netherlands: Kluwer; 1989: 135–154.
- Kohnken G. A German perspective on children's testimony. In: Westcott HL, Davies GM, Bull RHC (eds.). *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice*. Chichester, England: John Wiley & Sons; 2002: 233–244.
- Kohnken G. Speech and deception of eyewitnesses: An information processing approach. In: Denmark FL (ed.). *The psychology of women*. North Holland, the Netherlands: Elsevier Science Publishers; 1985: 117–139.
- Kohnken G, Steller M. The evaluation of the credibility of child witness statements in German procedural system. In: Davies D, Drinkwater J (eds.). *The child witness: Do the courts abuse children? (Issues in Criminological and Legal Psychology, no. 13)*. Leicester, England: British Psychological Society; 1988: 37–45.
- Čírtková L. *Forenzní psychologie*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk; 2004.
- Netík K, Netíková D, Hájek S. *Psychologie v právu*. Praha: C. H. Beck; 1997.
- Švarc J, Netík K. Falešná obvinění ze sexuálního zneužívání: rizikové faktory, kritéria věrohodnosti. *Sexuolgia* 2005; 5 (2): 36–47.
- Arntzen F. *Psychologie der Zeugnisaussage*. Göttingen, Germany: Hogrefe; 1970.
- Akehurst L, Kohnken G, Hofer E. Content credibility of accounts derived from live and video presentations. *Legal and Criminological Psychology* 2001; 6: 65–83.
- Trankell A. *Reliability of evidence*. Stockholm, Sweden: Beckmans; 1972.
- Melinder A, Goodman GS, Eilertsen DE, Magnussen S. Beliefs about child witnesses: A survey of professionals. *Psychology, Crime, & Law* 2004; 10: 347–366.
- Buck JA, Warren AR, Betman S, Brigham JC. Age differences in Criteria-Based Content Analysis scores in typical child sexual abuse interviews. *Applied Developmental Psychology* 2002; 23: 267–283.
- Wells GL, Loftus EF. Commentary: Is this child fabricating? Reactions to a new assessment technique. In: Doris J (ed.). *The suggestibility 480 References of children's recollections*. Washington, DC: American Psychological Association. 1991, 168–171.
- Vrij A. *Detecting Lies and Deceit – Pitfalls and Opportunities*. Chichester: John Wiley & Sons; 2010.
- Parker AD, Brown J. Detection of deception: Statement validity analysis as a means of determining truthfulness or falsity of rape allegations. *Legal and Criminological Psychology* 2000; 5: 237–259.

18. Steller M, Boychuk T. Childrens as witnesses in sexual abuse cases: Investigative interview and assessment techniques. In: Dent H, Flin R (eds.). Children as witnesses. New York: John Wiley & Sons; Cambridge, England: Cambridge University Press; 1992: 47–73.
19. Granhag PA, Stromwall LA, Landstrom S. Children recalling an event repeatedly: Effects on RM and CBCA scores. *Legal and Criminological Psychology*, 2006, 11, 81–98.
20. Milne R, Bull R. Interviewing victims of crime, including children and people with intellectual disabilities. In: Kebell MR, Davies GM (eds.). *Practical psychology for forensic investigations and prosecutions*. Chichester, England: John Wiley & Sons; 2006: 103–119.
21. Boltz MG. Temporal dimensions of conversational interaction: The role of response latencies and pauses in social impression formation. *Journal of Language and Social Psychology* 2005; 24: 103–138.
22. Fivush R. The development of autobiographical memory. In: Westcott HL, Davies GM, Bull RHC (eds.). *Children's testimony: A handbook of psychological research and forensic practice*. Chichester, England: John Wiley & Sons; 2002: 55–68.
23. Vrij A, Akehurst L, Soukara S, Bull R. Will the truth come out? The effect of deception, age, status, coaching, and social skills on CBCA scores. *Law and Human Behaviour* 2002; 26: 261–283.
24. Westcott HL, Kynan S. The application of a 'story-telling' framework to investigative interviews for suspected child sexual abuse. *Legal and Criminological Psychology* 2004; 9: 37–56.
25. Lamb ME, Esplin PW, Sternberg KJ. Making children into competent witnesses: reactions to the Amicus Brief in re Michaels. *Psychology, Public Policy and Law* 1995; 1: 438–449.
26. Yuille JC. The systematic assessment of children's testimony. *Canadian Psychology* 1988b; 29: 247–262.
27. Undeutsch U. Statement reality analysis. In: Trankell A (ed.). *Reconstructing the past: The role of psychologists in criminal trials*. Deventer, The Netherlands: Kluwer; 1982: 27–56.
28. Undeutsch U. Courtroom evaluation of eyewitness testimony. *International Review of Applied Psychology* 1984; 33: 51–67.
29. Kohnken G. Statement Validity Analysis and the 'detection of the truth'. In: Granhag PA, Stromwall LA (eds.). *Deception detection in forensic contexts* 2004: 41–63.
30. Zaparniuk J, Yuille JC, Taylor S. Assessing the credibility of true and false statements. *International Journal of Law and Psychiatry*, 1995, 18, 343–352.
31. Steller M, Kohnken G. Criteria-Based Content Analysis. In: Raskin DC (ed.). *Psychological methods in criminal investigation and evidence*. New York: Springer-Verlag; 1989: 217–245.

referáty o literatuře

Post RE, Kurlansik SL

Diagnosis and management of adult attention-deficit/hyperactivity disorder

(Diagnóza a zvládnutí poruchy pozornosti s hyperaktivitou v dospělosti)

Am Fam Physician 2012; 85 (9): 890–896

Podle amerických autorů (pracoviště Voorheers, NJ) může porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD – Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder) v dětství přetrvat do dospělosti alespoň u 30 % pacientů. Tři až čtyři procenta dospělých vyhovují diagnostickým kritériím (DSM-IV) pro ADHD. Početné stavy, jako jsou choroba štítné žlázy, poruchy nálady a nadužívání návykových látek, mají příznaky podobající se ADHD. Měly by být zvažovány v diferenciální diagnostice. Steroidy, antihistaminika, an-

tikonvulziva, kofein a nikotin mohou mít také nepříznivé účinky, které napodobují příznaky ADHD. Správná diagnóza a léčba mohou zlepšit denní fungování pacientů. Diagnóza se opírá o důkladnou klinickou anamnézu podporovanou mnoha hodnoticími škálami, jejichž vyplnění zabere 5–20 minut v závislosti na té které škále. Klinická vodítka doporučují psychostimulancia a nestimulující atomoxetin jako léčby první volby následované antidepresivy. Kognitivně-behaviorální terapie se také ukázala být užitečná jako přídatná léčba k medikaci. Pro dospělé s ADHD se současně přítomnou depresí se ukázala kombinace antidepresiva a psychostimulancia jako bezpečná a účinná. Pro monitorování zneužívání psychostimulancií by lékaři měli uvážit dohodu s pacientem o dohlázení nad užíváním léků a o nahodilém skrínungu léků v moči kromě pravidelného sledování pacientů formou návštěv.

MUDr. Jaroslav Veselý